

Van de keukentafel naar de rechtbank

Het voorkomen van secundaire victimisatie en hertraumatisering bij slachtoffers van seksueel geweld in de strafrechtsketen

*Pauline Aarten, Iva Bicanic, Marijke Brouwer en Carlo Contino**

De keukentafel of de rechtbank?¹

'Mijn naam is Amanda en ik ben een overlever van langdurig misbruik. Ik heb bewust gekozen om geen rechtsvervolging in te stellen, maar te richten op mijn herstel aan mijn eigen keukentafel. Ik heb wel eerste stappen in het juridisch traject gezet. Ik heb telefonisch contact gehad met de zedenpolitie. Tijdens het gesprek was de rechercheur afstandelijk en sloot het gesprek af met: "Ik doe dit werk al heel lang en ik begrijp niet waarom vrouwen het zo moeilijk vinden om hierover te praten." Die woorden bleven nog lang hangen bij mij. Bij de advocaat voelde ik me ook op geen enkel moment begrepen. Sterker nog, ik had niet het idee dat zij mij geloofde. "Binnen elk huwelijk gebeurt natuurlijk van alles en ik ben er niet bij aanwezig geweest", zei ze. Ik heb uiteindelijk nooit een rechtszaal betreden, omdat ik al in dit voor-

* Dr. P.G.M. Aarten is programmamanager Seksueel Geweld en Kindermishandeling bij Fonds Slachtofferhulp. Dr. I.A.E. Bicanic is klinisch psycholoog in het Landelijk Psychotraumacentrum UMC Utrecht en directeur-bestuurder van de stichting Landelijk Centrum Seksueel Geweld. Mr. M.S. Brouwer is jurist en programmamanager Rechtsvernieuwing bij Fonds Slachtofferhulp. Drs. C. Contino is hoofd Impact, Kennis en Innovatie bij Fonds Slachtofferhulp. Met dank aan Amanda, die haar verhaal hier wilde delen.

1 Amanda is helaas één van velen die het pad van het strafrecht niet bewandelen. Haar verhaal legt bloot hoe secundaire victimisatie en de kans op hertraumatisering haar ervan hebben weerhouden om rechtvaardigheid te zoeken voor wat haar is overkomen. In haar herstelproces heeft Amanda zich verdiept in de impact van seksueel geweld en hierover met vele professionals gesproken. Dit stelt haar in staat om haar ervaringen op een heldere en doordachte manier onder woorden te brengen. Om deze reden hebben we haar gevraagd om haar verhaal hier te delen. Haar verhaal is uniek, maar tegelijkertijd representatief voor vele anderen. Het illustreert op indringende wijze hoe het strafrecht soms meer schade kan berokkenen dan herstellen, wat slachtoffers ervan kan weerhouden om aangifte te doen. Om de privacy van het slachtoffer te waarborgen, wordt de naam 'Amanda' in deze bijdrage als pseudoniem gebruikt.

stadium ben afgehaakt. Want hoe blijf je intact, als je in het dagelijks leven al getriggerd raakt door wat je hebt meegemaakt? Ik zag mezelf daar zitten, opnieuw geconfronteerd met al die afschuwelijke herinneringen, en ik wist diep van binnen dat ik dat niet aankon. Ik was al getraumatiseerd, en na mijn ervaring met de zedenpolitie en advocaat wilde ik niet het risico lopen dat een rechtszaak mij opnieuw zou breken. Ik was bang om de verbinding met mezelf opnieuw te verliezen in de strijd om gehoord te worden, terwijl ik eigenlijk alleen maar veiligheid en rust zocht. Daarbij speelde ook het welzijn van mijn kinderen een grote rol. Mijn beslissing over wel of niet vervolgen had gevolgen voor hen, en het voelde als een gruwelijk dilemma, met alleen maar slechte opties. Ik wist vooraf niet of ik de juiste keuze maakte voor mezelf en voor mijn kinderen. Toch moest ik een keuze maken die mij van alle belabberde opties het beste leek.’

Seksueel geweld² is een ernstig maatschappelijk probleem met verstrekkende gevolgen voor slachtoffers en de samenleving. Uit recente cijfers blijkt dat 12% van de Nederlandse bevolking van 16 jaar of ouder in de afgelopen twaalf maanden slachtoffer werd van een of meerdere vormen van seksueel geweld, wat neerkomt op ruim 1,7 miljoen mensen. Ongeveer 230.000 mensen (2%) werden zelfs structureel slachtoffer (Derksen e.a. 2024). Deze hoge prevalentie is bijzonder zorgwekkend gezien de veelzijdige gevolgen voor slachtoffers, zowel fysiek als sociaal, seksueel en emotioneel. Naast de directe gevolgen zoals gezondheidsklachten, lopen slachtoffers een verhoogd risico op het ontwikkelen van posttraumatische stressstoornis (PTSS), angst- of stemmingsstoornissen, verslaving en revictimisatie (Campbell e.a. 2009; Dworkin 2020; Van Berlo & Ensink 2000).

Slachtoffers van seksueel geweld kunnen verschillende paden bewandelen in hun zoektocht naar hulp en herstel. Een van deze paden is het strafrecht, dat slachtoffers in staat stelt om erkenning te krijgen voor het aangedane leed, om gerechtigheid te zoeken, en – indien dat lukt – te voorkomen dat er nieuwe slachtoffers worden gemaakt. Echter, slechts een klein percentage slachtoffers kiest daadwerkelijk voor deze

2 In deze bijdrage hanteren we de term seksueel geweld als overkoepelende benaming voor diverse vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder (online) seksueel misbruik, aanranding, verkrachting en seksuele intimidatie. Hoewel de term niet altijd fysiek geweld impliceert, weerspiegelt hij wel de ongelijkwaardige machtsdynamiek en de schending van grenzen, autonomie en veiligheid die kenmerkend zijn voor de diverse vormen van gedrag (Centrum Seksueel Geweld 2025).

route. Uit de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag blijkt dat minder dan 5% van de incidenten van seksueel geweld bij de politie wordt gemeld, en slechts een fractie daarvan leidt tot een rechtszaak (Derksen e.a. 2024).

De meerderheid van de slachtoffers van een seksueel misdrijf doet dus geen aangifte en dit houdt onder andere verband met praktische en emotionele bezwaren (Pijlman e.a. 2022). Daarnaast zijn er aanwijzingen dat slachtoffers van aangifte afzien omdat zij tegen het proces opzien of zich afvragen of het hun goed zal doen, zoals Amanda aan het begin van deze bijdrage vertelt. Deze weerstand is niet geheel onterecht. Slachtoffers kunnen tijdens hun interacties met het strafrechtelijke systeem te maken krijgen met negatieve reacties, zoals ongeloof, beschuldigingen en ongepaste vragen (Katirai 2020). Dit wordt secundaire victimisatie genoemd. Daarnaast kan hertraumatisering optreden wanneer slachtoffers opnieuw psychologisch worden geconfronteerd met het oorspronkelijke trauma, bijvoorbeeld door gedetailleerde verhoren of confrontaties met de dader (Orth & Maercker 2004).

In deze bijdrage bespreken we diverse onderzoeken die laten zien hoe het strafproces een (negatieve) invloed kan hebben op slachtoffers van seksueel geweld. Specifiek besteden we aandacht aan secundaire victimisatie en hertraumatisering in het strafrecht en schetsen we het beeld van trauma-geïnformeerde strafrechtspleging. Daarin wordt een holistische benadering gehanteerd die rekening houdt met de psychische schade die een slachtoffer heeft opgelopen. Het strafrecht kan bijdragen aan het herstelproces door professionals die werkzaam zijn in het strafrecht te scholen in trauma en de omgang met getraumatiseerde slachtoffers (Herman 2023).³ Dit voorkomt niet alleen secundaire victimisatie en hertraumatisering, maar hiermee kan het strafrecht een aantrekkelijker pad worden voor slachtoffers van seksueel geweld: de keukentafel maakt ruimte voor de rechtbank. Door inzichten uit wetenschappelijk onderzoek en praktijkervaring te combineren beogen wij bewustwording te creëren over de (on)mogelijkheden van het strafrecht en hoe een trauma-geïnformeerde benadering dit kan verbeteren.

3 Ook voor daders wordt een trauma-geïnformeerde aanpak in het strafrecht aangeraden, zie onder andere het werk van McKenna en Holtfreter (2020).

Secundaire victimisatie en hertraumatisering

Onze (wetenschappelijke) kennis over secundaire victimisatie – opnieuw slachtofferschap ervaren door de reacties van instituties en betrokkenen in de nasleep van het delict – in het strafrecht is de afgelopen jaren toegenomen (Elbers & Becx 2020; Orth 2002). Secundaire victimisatie kan op verschillende manieren plaatsvinden, variërend van het niet serieus genomen worden bij de aangifte tot het bloot worden gesteld aan schadelijke stereotypen en vooroordelen tijdens verhoren en de rechtszitting. Uit een recent rapport van Victim Support UK blijkt dat lange wachttijden, een gebrek aan updates en uitstel gezamenlijk een negatieve impact hebben op het mentale welzijn van slachtoffers van seksueel geweld, alsook op hun sociale relaties en werk (Moroz & Dinisman 2024). Daarnaast blijken factoren zoals een gebrek aan empathie van professionals, bureaucratische procedures en het herhaaldelijk moeten vertellen van hun ervaring bij te dragen aan secundaire victimisatie (Elbers & Becx 2020). Deze ervaringen ontmoedigen slachtoffers om aangifte te doen en ondermijnen hun vertrouwen in het rechtssysteem. Ook kunnen de negatieve gevolgen van secundaire victimisatie lang aanhouden en herstel – mentaal alsook sociaal – bemoeilijken (Orth & Maercker 2004). Zo ook bij Amanda:

‘Trauma ging niet alleen over wat ik had meegemaakt, maar minstens zozeer over wat ontbrak: de bescherming die uitbleef, de veiligheid die ik niet voelde, de empathie die ik niet kreeg. Bij mij nestelde het trauma zich in die leegtes – in de momenten waarop ik verbinding en steun verwachtte, maar alleen en machteloos achterbleef. Het effect is verlamrend. En isolerend. Als niemand je gelooft, als het systeem je niet beschermt zoals beloofd, als de pleger meer bescherming krijgt dan jij, dan verschuift de twijfel naar binnen. Dáár ontstaan de breuklijnen die kunnen leiden tot een leven waarin je voortdurend op je hoede bent. Het ontbreken van veiligheid, empathie en steun in voorbereiding naar een rechtszaak lijkt voor omstanders wellicht niet op het oorspronkelijke trauma, maar voor mij als slachtoffer maakte het ontbreken van diezelfde elementen (veiligheid, empathie) mijn geloof in de wereld en in mijzelf alleen maar verder stuk. En ik had dan wel mijn kleding aan, maar voelde me “ontbloot”. Ik wist als slachtoffer niet meer waar en bij wie ik mijn voeten veilig kon neerzetten. En daarom begon mijn therapie niet bij het misbruik zelf, maar bij iets fundamenteleers: het herstellen van mijn vertrouwen in de wereld. De schade die werd aangericht door omstanders,

hulpverleners en instanties, woog minstens net zo zwaar als het oorspronkelijke trauma.'

Hertraumatisering gaat om een (tijdelijke) toename van klachten (Orth & Maercker 2004). Hertraumatisering binnen het strafrecht kan ontstaan wanneer slachtoffers hun verhaal herhaaldelijk moeten vertellen, geconfronteerd worden met de dader of blootgesteld worden aan juridische procedures die hun oorspronkelijke trauma opnieuw oproepen (Campbell e.a. 2001; Orth & Maercker 2004). Hertraumatisering kan niet altijd worden voorkomen wanneer slachtoffers kiezen om deel te nemen aan het strafproces, door bijvoorbeeld hun spreekrecht uit te oefenen en daarbij geconfronteerd te worden met de (reacties van de) verdachten. Wel kan hertraumatisering worden voorkomen wanneer zij samenhangt met secundaire victimisatie. Voor Amanda was het openbaren van haar ervaring aan de zedenrecherche en advocaat een buitengewoon kwetsbaar proces, waarbij ze niet alleen worstelde met herinneringen die als flarden terugkwamen, maar ook met beschuldigende vragen over haar herinneringen. De ervaren secundaire victimisatie alsook de angst om geheutraumatiseerd te worden weerhield haar ervan om het juridisch pad te bewandelen.

'Mijn zeer korte ervaring met het juridisch proces bestond uit triggers en beschuldigende vragen. In mijn gesprekken met de zedenrechercheur en advocaat voelde ik me verhoord en beoordeeld, terwijl ik nog midden in mijn eigen herbeleving en overleving zat. Ik had dit al meegemaakt in het hulpverleningstraject. In die "wedstrijd" van wie zijn verhaal het meest overtuigend kan verwoorden, voelde ik me snel verloren, vooral als ik de pleger recht in de ogen moest aankijken of wanneer ik naast hem moest zitten. Het was voor mij niet mogelijk om dit opnieuw te ervaren in een rechtszaak zonder overmand te worden door angst en herbeleving.'

Onze kennis over hertraumatisering is, in tegenstelling tot die over secundaire victimisatie, tot nu toe gering. Er zijn weinig empirische studies uitgevoerd die onderzoeken of rechtszaken slachtoffers hertraumatiseren. Het resulterende empirische bewijs is klein, inconsistent en niet gericht op de Nederlandse situatie (zie o.a. Gilbert & Postel 2022; Katirai 2020; Orth & Maercker 2004). Daarnaast is er nog geen

(causaal) bewijs dat participatie in het strafrecht direct leidt tot hertraumatisering. Hoewel we uit de praktijk signalen ontvangen dat hertraumatisering wel degelijk gebeurt bij slachtoffers, is het noodzakelijk dat er meer onderzoek gedaan wordt naar of, en zo ja, welke rol het strafrecht hierin speelt.

De ervaringen met het strafrecht

Het opgelopen trauma, als gevolg van seksueel geweld, kan significante gevolgen hebben voor de manier waarop slachtoffers deelnemen aan het strafrecht. Negatieve ervaringen, zoals seksueel geweld, worden vaak fragmentarisch en niet-lineair in het geheugen opgeslagen, wat gevolgen heeft voor het vertellen van deze ervaringen (Haskell & Randall 2019; Wilson e.a. 2023).⁴ Hierdoor geven slachtoffers vaak onsamenhangende of gefragmenteerde verklaringen. Ook kunnen slachtoffers problemen krijgen met concentratie en kunnen zij prikkelbaar reageren wanneer zij als gevolg van seksueel geweld PTSS ontwikkelen (Kessler e.a. 2017). Professionals zijn zich vaak niet bewust van hoe het opgelopen trauma van invloed kan zijn op het geheugen en op het vertellen van wat hem of haar is overkomen. Wanneer strafrechtsactoren niet bekend zijn met deze gedragsmatige uitingen/symptomen van trauma, kan er bij hen onbegrip en frustratie ontstaan als slachtoffers ‘overreageren’, bijvoorbeeld wanneer zij erachter komen dat zij niet op de hoogte zijn gesteld van een rechtszitting die heeft plaatsgevonden.⁵ Dit gebrek aan begrip kan niet alleen leiden tot miscommunicatie en een verminderde ondersteuning van het slachtoffer, maar ook tot secundaire victimisatie, waarbij slachtoffers zich opnieuw gekwetst, niet serieus genomen of zelfs beschuldigd voelen. Deze negatieve ervaringen kunnen hun vertrouwen in het rechtssysteem verder ondermijnen.

Bij slachtoffers van seksueel geweld zijn de fundamentele menselijke behoeften aan veiligheid, verbondenheid, autonomie en controle aan-

4 Een uitgebreide behandeling van hoe het brein reageert op trauma valt buiten de reikwijdte van deze tekst. Voor een meer gedetailleerde en toegankelijke uitleg wordt verwezen naar het werk van Wilson en collega's (2023), waarin op heldere en uitgebreide wijze uiteen wordt gezet wat trauma met het brein doet.

5 In deze zes minuten durende video bespreekt prof. Rebecca Campbell de impact van trauma op het brein van slachtoffers en hoe deze neurologische reacties kunnen worden waargenomen en geïnterpreteerd door professionals, www.youtube.com/watch?v=vdX2E5wArt8.

getast (Herman 2023). Daarnaast speelt het relationele trauma, dat ontstaat uit een schending van vertrouwen in sociale relaties, een belangrijke rol in hoe slachtoffers van seksueel geweld het strafrecht ervaren (Herman 2023). Dit kan ervoor zorgen dat zij zich extra kwetsbaar voelen binnen juridische processen en verhoogt het risico op secundaire victimisatie en hertraumatisering. Strafrechtsactoren die – gezien hun professie – gericht zijn op bewijsvoering en juridische procedures kunnen met hun handelen deze kwetsbaarheden onbedoeld versterken. Te denken valt aan situaties waarin het verhaal van het slachtoffer in twijfel wordt getrokken, communicatie niet transparant en empathisch verloopt en slachtoffers niet goed worden geïnformeerd over de juridische procedures. Deze omstandigheden kunnen leiden tot gevoelens van onveiligheid, wantrouwen en hertraumatisering, vooral wanneer slachtoffers het idee hebben dat hun ervaringen worden gereduceerd tot bewijsstukken, of wanneer zij worden geconfronteerd met stereotiepe beelden van hoe slachtoffers zich zouden moeten gedragen (Orth 2002). Voor Amanda was dit ook een reden om het pad van het strafrecht niet verder te bewandelen:

'Voor mij voelde het alsof de rechtbank mijn verhaal zou reduceren tot een verzameling feiten en bewijsstukken. In de juridische wereld draait alles om wat je kunt bewijzen, om wat wel of niet officieel erkend kan worden. Ik zou opnieuw door alle traumatische momenten zijn gegaan. Niet in een veilige, helende omgeving, maar in een ruimte waar alles draait om bewijzen, woorden, twijfels en vragen. Maar mijn verhaal, mijn ervaring, is zoveel meer dan dat. Het gaat niet alleen om feiten van wat er is gebeurd, maar om de emotionele en menselijke complexiteit ervan. Ik wilde niet dat mijn verhaal werd gereduceerd tot een paar regels in een rechtszaak. Ik wilde dat het in zijn volledigheid werd erkend, met alles wat daarbij hoort – de pijn, de emoties, de schade. En dat, wist ik, zou ik in een rechtszaak niet vinden. Hierdoor had ik het gevoel dat ik moest kiezen: voor rechtsvervolgning OF voor herstel.'

Secundaire victimisatie en hertraumatisering in het strafrecht kunnen worden verminderd door slachtoffergerichte benaderingen, zoals empathische en transparante communicatie, slachtoffers goed geïnformeerd houden, gespecialiseerde training van professionals, en slachtoffers toegang bieden tot juridische en psychosociale ondersteuning (Elbers & Bex 2020). Hoewel een deel van deze maatregelen als

slachtofferrechten in het Wetboek van Strafvordering is verankerd, komt het nog regelmatig voor dat zij niet worden nageleefd (Augustejn e.a. 2022). Door slachtoffers erkenning te geven, hen op een respectvolle manier te bevragen en een omgeving te creëren waarin zij hun verhaal veilig kunnen delen en waarbij hun rechten ook daadwerkelijk nageleefd worden, kan het strafrecht bijdragen aan het herstellen van vertrouwen in sociale structuren, het voorkomen van secundaire victimisatie en hertraumatisering en het stimuleren van toekomstige aangiftes (Elbers & Becx 2020). Met andere woorden, toekomstige slachtoffers zullen zich voldoende gesterkt voelen om de stap naar de politie ook daadwerkelijk te zetten. Dergelijke mogelijkheden kunnen slachtoffers, zoals Amanda, de nodige steun bieden om alsnog deel te nemen aan het strafproces:

'En daarom... koos ik voor mijn keukentafel. De keukentafel gaf me de ruimte om te genezen, om mezelf te zijn zonder oordeel, zonder de dreigende vragen van een systeem dat me opnieuw zou kunnen breken. Het was in die vertrouwde, veilige ruimte, met mijn kinderen om me heen, dat ik de rust vond die ik nodig had om te helen. Om thuis simpelweg aanwezig te zijn voor mijn opgroeiende kinderen, in plaats van in een rechtbank. En niet onbelangrijk: naast tijd aan de keukentafel was ook intensieve en gespecialiseerde therapie nodig om te herstellen. Dat is waar ik mijn tijd en energie aan wilde besteden. De start van mijn juridisch pad voelde koud, veroordelend en afstandelijk. Maar aan de keukentafel kon ik mezelf zijn, kon ik ons eigen tempo bepalen, en kon ik opnieuw leren vertrouwen. Het was daar dat ik de veiligheid vond die ik zocht – iets wat ik nooit zou hebben gevonden in een rechtszaal. Zo had ik de regie over mijn eigen herstel in handen.'

Daarnaast biedt herstelrecht, als aanvulling op het strafrecht, een unieke kans om relationeel trauma (deels) te herstellen. Volgens Herman (2023) is herstel na seksueel geweld niet alleen afhankelijk van individuele therapie, maar ook van een sociaal proces van erkenning en herstelrecht. Doordat slachtoffers in herstelrechtelijke procedures controle hebben over het proces en op gelijke voet staan met de dader, is de kans op secundaire victimisatie en hertraumatisering klein. Ook Elbers en Becx (2020) concluderen dat de kans op secundaire victimisatie in herstelrechtelijke procedures gering is doordat slachtoffers de regie hebben en erkend worden als volwaardige partij. Middels dia-

loog en bemiddeling krijgen ze de kans om hun ervaringen te delen en oplossingen te vinden die hun verwerkingsproces ondersteunen. Dit sluit aan bij de bredere erkenning dat herstel niet alleen een persoonlijke, maar ook een sociale en maatschappelijke dimensie heeft. Echter, enkel herstelrecht aanbieden of het exclusief focussen op de bestrijding of voorkoming van secundaire victimisatie en hertraumatisering is onvoldoende om recht te doen aan de behoeften van slachtoffers, duurzame herstelprocessen te bevorderen en structurele problemen binnen het strafrecht aan te pakken, aangezien dit voornamelijk een symptoomgerichte benadering betreft. Deze aanpak biedt geen structurele oplossing voor de complexe en langdurige gevolgen waarmee slachtoffers na het delict worden geconfronteerd. Dit vereist een trauma-geïnformeerde aanpak, waarbij professionals begrijpen hoe (relationeel) trauma slachtoffers beïnvloedt, waardoor deelname aan het strafproces kan voldoen aan de behoeften en wensen van slachtoffers.

Een trauma-geïnformeerde aanpak: de eerste stap is gezet

In Nederland is er een groeiende aandacht voor een trauma-geïnformeerde aanpak binnen verschillende sectoren, zoals jeugdhulp, zorg en onderwijs. Hoewel de implementatie van deze aanpak zich in Nederland nog in een ontwikkelingsfase bevindt, zijn er al verschillende organisaties die laten zien hoe een trauma-geïnformeerde aanpak slachtoffers kan helpen in hun herstel.

Een belangrijke eerste stap die gezet is, is interdisciplinaire samenwerking. Een effectieve trauma-geïnformeerde aanpak vereist samenwerking tussen verschillende disciplines, waaronder juridische professionals, (medische) hulpverlening en maatschappelijke organisaties (Gilbert & Postel 2022; Katirai 2020). Deze multidisciplinaire samenwerking bevordert niet alleen een omgeving waarin slachtoffers zich gehoord, erkend en gesteund voelen, wat secundaire victimisatie en hertraumatisering vermindert en herstel bevordert (Campbell e.a. 2008), ook kunnen psychologen bijvoorbeeld zedenrechercheurs trainen in het herkennen van traumareacties en adviseren over slachtoffergerichte communicatie. In verschillende landen profiteren slachtoffers van seksueel geweld van een gecentraliseerd ‘gate management model’, waarbij professionals uit medische, forensische en psychoso-

ciale disciplines samen diensten aanbieden op één centrale locatie, zowel direct na het seksueel geweld als tijdens de nazorg. In de Verenigde Staten werd dit model in de jaren zeventig geïntroduceerd door de Sexual Assault Response Teams (SARTs). In de late jaren tachtig en negentig werd Scandinavië geïnspireerd door SARTs en begonnen ze met het opzetten van crisiscentra na verkrachting. Het Verenigd Koninkrijk richtte in 1986 het eerste Sexual Assault Referral Centre op. Onderzoek toont aan dat dit model de psychologische en fysieke impact van seksueel geweld vermindert en de kans vergroot om de dader te arresteren. Daarom wordt het model aanbevolen door de World Health Organization (WHO). In 2012 werd naar Deens voorbeeld het Centrum Seksueel Geweld (CSG) in Nederland opgezet (voor een gedetailleerde uiteenzetting zie Covers e.a. 2022). Het CSG is een landelijk dekkend netwerk van multidisciplinaire teams in zestien regio's bestaande uit (forensisch) artsen, verpleegkundigen, psychologen, zeden- en forensisch rechercheurs, advocaten en maatschappelijk werkers om slachtoffers van seksueel geweld zo snel en volledig mogelijk te ondersteunen.⁶ Elk slachtoffer krijgt in het CSG een case-manager die de multidisciplinaire hulp coördineert. Deze samenwerking is erop gericht om slachtoffers van seksueel geweld zo snel mogelijk hulp te bieden, wat essentieel is om acute gezondheidsproblemen, traumagerelateerde klachten en mogelijke juridische complicaties effectief aan te pakken. Ook slachtoffers die langer geleden zijn misbruikt, kunnen 24/7 terecht bij het CSG.

Kenmerkend voor het CSG is de samenwerking van politie en (medische) hulpverlening, waarbij de rollen en verantwoordelijkheden van politie en hulpverleners duidelijk zijn afgebakend ('schoenmaker, blijf bij je leest') en waarbij tegelijkertijd samenwerking wordt gestimuleerd. Op deze manier leren hulpverleners dat hun manier van bevragen sturend kan zijn en leren politiefunctionarissen hoe ze slachtoffers op een trauma-geïnformeerde manier kunnen bevragen. Het volgen van een training in de nieuwe CSG Academie is hierbij essentieel. De kracht van interdisciplinair werken schuilt in het respecteren van de verschillen tussen disciplines – elke professional brengt eigen expertise en perspectieven – en in de gedeelde missie om slachtoffers het

6 Niet alle slachtoffers van seksueel geweld komen bij het CSG terecht. Slachtoffers zoeken ook steun binnen hun eigen netwerk, of bij andere formele instanties zoals hun huisarts. Desondanks vervult het CSG een centrale rol als de grootste organisatie in Nederland die gespecialiseerde hulp biedt aan slachtoffers van seksueel geweld (Van der Ploeg e.a. 2024).

beste te bieden in zowel de hulpverlening als de deelname aan het strafproces op een trauma-geïnformeerde manier. Zoals Ani DiFranco in haar lied 'Overlap' treffend verwoordt: 'I know there is strength in the differences between us. I know there is comfort where we overlap.'

Maar wat kunnen we nog meer?

Bij het CSG wordt trauma-geïnformeerde communicatie actief toegepast. Dit betekent dat slachtoffers in een veilige omgeving hun verhaal kunnen doen en dat professionals geschoold zijn in de benadering van en gespreksvoering met slachtoffers. Om het strafrecht trauma-geïnformeerd en toegankelijker te maken voor slachtoffers van seksueel geweld, is er een dringende behoefte aan training en educatie van politie en andere strafrechtsactoren om een trauma-geïnformeerde aanpak te bevorderen. Hun werk vereist niet alleen juridisch inzicht, maar ook een begrip van de impact van seksueel geweld en het (interpersoonlijk) trauma. Het multidisciplinaire team van het CSG draagt bij aan een trauma-geïnformeerde werkwijze binnen de politie. Desondanks zijn er nog uitdagingen, aangezien politieonderzoeken en rechtszaken vaak langdurig zijn, waardoor de betrokkenheid van het CSG (en het casemanagement) op termijn wegvalt. Hierdoor ontbreekt vaak structurele begeleiding met een trauma-geïnformeerde benadering. Daarnaast worden niet alle slachtoffers van seksueel geweld die aangifte doen bij de politie doorverwezen naar het CSG. Dit vergroot het risico dat slachtoffers tekortkomen in een begripvolle, sensitieve communicatie en benadering. We zien verbeteringen sinds de nieuwe Wet seksuele misdrijven. De invoering van deze nieuwe wet in juli 2024 is een stap vooruit in het erkennen van de complexiteit en de realiteit van seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze wet biedt een meer genuanceerde definitie van consent en houdt beter rekening met de psychologische dynamieken die gepaard gaan met seksueel misbruik. Politieagenten worden sinds de nieuwe wet bijvoorbeeld in hun training geschoold in traumaspecifieke elementen, zoals de freeze-reactie en revictimisatie. Hiermee is een belangrijke stap gezet in het benaderen en bevragen van slachtoffers op een trauma-geïnformeerde manier. Een tweede essentieel aspect van een trauma-geïnformeerde benadering is de toegankelijkheid en het waarborgen van de informatievoor-

ziening. Binnen het hulpverleningslandschap is dit al zichtbaar. Uit onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut blijkt dat slachtoffers waarde hechten aan laagdrempeligheid in de hulpverlening (Van der Ploeg e.a. 2024). Het CSG biedt landelijke, 24/7 toegankelijke ondersteuning, met zowel telefonische als anonieme chatmogelijkheden voor slachtoffers die terughoudend zijn om direct contact op te nemen. Ter versterking van het hulpaanbod heeft het CSG samenwerkingen opgezet met Fier en Offlimits. Deze samenwerking richt zich onder meer op veiligheidsmaatregelen en de verwijdering van schadelijk beeldmateriaal. Door de integratie van de chat-backoffices en het gebruik van warme overdrachten wordt een beter gecoördineerde, op maat gesneden ondersteuning geboden die aansluit op de specifieke behoeften van slachtoffers.

Duidelijke, tijdige en toegankelijke informatie in het strafproces kan bijdragen aan het gevoel van controle en veiligheid, wat cruciaal is voor slachtoffers die zich vaak machteloos voelen na seksueel geweld (Gilbert & Postel 2022). Dit omvat niet alleen updates over de voortgang van een strafzaak, maar ook informatie over beschikbare hulpbronnen – bijvoorbeeld een doorverwijzing naar Slachtofferhulp Nederland voor praktische ondersteuning of lotgenotencontact, een slachtofferadvocaat voor juridische ondersteuning of het Schadefonds Geweldsmisdrijven voor financiële compensatie – die aansluiten bij de specifieke behoeften en wensen van het slachtoffer. Een voorbeeld van wat hieraan zou kunnen bijdragen en waar menig slachtofferadvocaat voor pleit, is om de slachtofferadvocaat online toegang te geven tot het (volledige) procesdossier. Nu is het zo dat enkel de advocaat van verdachte en de officier van justitie hier toegang toe hebben. Deze digitale omgeving omvat alle berichten rondom de strafzaak, en de advocaat van verdachte krijgt automatisch een melding per e-mail als er iets nieuws is toegevoegd. Zoals bijvoorbeeld de betekening van de dagvaarding. Om de informatie rondom het strafproces meer toegankelijk te maken voor slachtoffers zou het toevoegen van slachtofferadvocaten aan deze digitale omgeving een stap in de goede richting zijn.

“Wat mij zou hebben geholpen is om niet te beginnen bij regels en procedures, maar bij de mens die tegenover je zit. Met een rechercheur die zegt: “Ik weet dat het niet makkelijk is om hierover te spreken. Neem de tijd. U hoeft niet alles in één keer te vertellen.” En daarbij de regie bij het slachtoffer laat.

Met een advocaat die zegt: “Wat hebt u nodig om zich veilig te voelen in dit proces?” waarbij herstelgericht werken centraal staat. En waarbij empathie boven neutraliteit staat. Niet geforceerd “objectief” blijven (“er zijn natuurlijk twee kanten aan elk verhaal”), maar laten merken dat het leed wordt gezien en serieus wordt genomen. En ik hoop dat professionals begrijpen dat woorden en houding een muur kunnen opwerpen, maar ook een brug kunnen slaan wanneer ze zeggen: “Ik ben er voor je. En we doen dit samen, op jouw tempo.”

Conclusie

Als we seksueel geweld willen aanpakken, zijn we afhankelijk van slachtoffers zoals Amanda die hun ervaringen durven te delen. Door hen te horen en te ondersteunen kunnen daders worden gestopt en gestraft. Het is daarom onze verantwoordelijkheid om de beste voorwaarden te creëren voor slachtoffers om hun verhaal te vertellen. Dit vraagt om een cultuur en daarbij behorend strafrechtssysteem die empathie, respect en samenwerking centraal stelt, zowel voor de slachtoffers als voor de samenleving als geheel.

Maar zover zijn we nog niet. Uit diverse onderzoeken blijkt dat het huidige strafrechtssysteem een negatieve invloed kan hebben op slachtoffers van seksueel geweld. Er is met enige regelmaat zelfs sprake van secundaire victimisatie en hertraumatisering. Factoren zoals gebrek aan empathie van professionals, bureaucratische procedures en het herhaaldelijk moeten vertellen van hun ervaring dragen hieraan bij. Deze ervaringen ontmoedigen slachtoffers om aangifte te doen en ondermijnen hun vertrouwen in het rechtssysteem.

Willen we in Nederland komen tot een strafrechtsspleging die kan voldoen aan de wensen en behoeften van slachtoffers, dan zullen we een meer trauma-geïnformeerde aanpak moeten implementeren. Een mooi voorbeeld hiervan is het CSG, waar politie en (medische) hulpverleners met elkaar samenwerken om de kansen op herstel optimaal te benutten. Een belangrijk kenmerk van het CSG is de interdisciplinaire samenwerking. De unieke kracht van interdisciplinair werken schuilt in het respecteren van de verschillen tussen de diverse professionals: elke professional brengt eigen expertise en perspectieven in, maar het gezamenlijke doel blijft hetzelfde: het bieden van de best mogelijke ondersteuning aan slachtoffers. Onderzoek van Rebecca

Campbell en collega's (2008) laat zien dat wanneer slachtoffers door een multidisciplinair team worden geholpen zij eerder aangifte doen en eerder verwerken, omdat zij zich serieus genomen voelen en in een veilige omgeving hun verhaal kunnen doen. Voor de Nederlandse situatie liggen er nog verbetermogelijkheden in het scholen van professionals in de strafrechtsketen in de benadering van en gespreksvoering met slachtoffers en in de toegankelijkheid en het waarborgen van informatievoorziening. Alleen op deze manier kan de keukentafel, waar het herstel van slachtoffers vaak begint, plaatsmaken voor aanvullende herstel mogelijkheden binnen het strafrecht.

'Herstellen van welke vorm van misbruik dan ook is een enorme opgave. Het vroeg het uiterste van me, fysiek, mentaal en emotioneel. Welk pad je ook kiest, het vergt het maximale van je als mens, en geen enkele keuze is minder waard of minder moedig dan de andere.'

- Amanda

Literatuur

Augusteijn e.a. 2022

F. Augusteijn, C. Bijleveld & A. Pemberton, 'De praktijk van slachtofferrechten: de perceptie van professionals. Een exploratief onderzoek naar de naleving van slachtofferrechten', *PROCES* (101) 2022, p. 35-53.

Van Berlo & Ensink 2000

W. van Berlo & B. Ensink, 'Problems with sexuality after sexual assault', *Annual Review of Sex Research* (11) 2000, p. 235-257.

Campbell e.a. 2009

R. Campbell, E.R. Dworkin & G. Cabral, 'An ecological model of the impact of sexual assault on women's mental health', *Trauma, Violence, & Abuse* (10) 2009, p. 225-246.

Campbell e.a. 2008

R. Campbell, D. Patterson, A.E. Adams, R. Diegel e.a., 'A participatory evaluation project to measure SANE nursing practice and adult sexual assault patients' psychological well-being', *Journal of Forensic Nursing* (4) 2008, p. 19-28.

Campbell e.a. 2001

R. Campbell, S.M. Wasco, C.E. Ahrens, T. Sefl e.a., 'Preventing the "second rape": Rape survivors' experiences with community service providers', *Journal of Interpersonal Violence* (16) 2001, p. 1239-1259.

Centrum Seksueel Geweld 2025

Centrum Seksueel Geweld, 'Wat je moet weten over... seksueel geweld', 2025, <https://centrumseksueelgeweld.nl/seksueel-geweld/#:~:text=Seksueel%20geweld%20is%20een%20term,je%20van%20diegene%20afhankelijk%20bent> (geraadpleegd op 3 februari 2025).

Covers e.a. 2022

M.L.V. Covers, W. Karst & I.A.E. Bicanic, 'Development of multidisciplinary sexual assault centres in the Netherlands', *European Journal of Psychotraumatology* (13) 2022, <https://doi.org/10.1080/20008066.2022.2127475>.

Derksen e.a. 2024

E.L.J. Derksen, M.I.J. Kennis, J.G. Kloosterman, E.A.L.M.G. Moons e.a., *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel geweld 2024*, Den Haag: WODC/CBS 2024.

Dworkin 2020

E.R. Dworkin, 'Risk for mental disorders associated with sexual assault: A meta-analysis', *Trauma Violence Abuse* (21) 2020, p. 1011-1028.

Elbers & Becx 2020

N. Elbers & I. Becx, *Secundaire victimisatie als probleem. Herstelrecht als oplossing? Een onderzoek naar de reikwijdte van secundaire victimisatie en herstelrecht in het straf-, civiel- en bestuursrecht in Nederland*, Den Haag: Boom juridisch 2020.

Gilbert & Postel 2022

D. Gilbert & E.B. Postel, 'Truth without trauma: Reducing re-traumatization throughout the justice system', *University of Louisville Law Review* (60) 2022, p. 521-554.

Haskell & Randall 2019

L. Haskell & M. Randall, *The impact of trauma on adult sexual assault victims*, Department of Justice Canada 2019.

Herman 2023

J.L. Herman, *Truth and repair: How trauma survivors envision justice*, Londen: Basic Books 2023.

Katirai 2020

N. Katirai, 'Retraumatized in court', *Arizona Law Review* (62) 2020, p. 81-124.

Kessler e.a. 2017

R.C. Kessler, S. Aguilar-Gaxiola, J. Alonso, C. Benjet e.a., 'Trauma and PTSD in the WHO World Mental Health surveys', *European Journal of Psychotraumatology* (27) 2017, <https://doi.org/10.1080/20008198.2017.1353383>.

McKenna & Holtfreter 2020

N.C. McKenna & K. Holtfreter, 'Trauma-informed courts: A review and integration of justice perspectives and gender responsiveness', *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* (30) 2020, p. 450-470.

Moroz & Dinisman 2025

A. Moroz & T. Dinisman, *Suffering for justice: Sexual violence victim-survivors' experiences of going to court and cross-examination*, Victim Support UK 2024, www.victimsupport.org.uk/wp-content/uploads/2024/10/Sufferingforjusticereport.pdf (geraadpleegd op 3 februari 2025).

Orth 2002

U. Orth, 'Secondary victimization of crime victims by criminal proceedings', *Social Justice Research* (15) 2002, p. 313-325.

Orth & Maercker 2004

U. Orth & A. Maercker, 'Do trials of perpetrators retraumatize crime victims?', *Journal of Interpersonal Violence* (19) 2004, p. 212-227.

Pijlman e.a. 2022

V. Pijlman, V. Eichelsheim, A. Pemberton & M. de Waardt, 'Welke factoren spelen een rol in de overweging om hulp te zoeken na seksueel geweld? Een beknopt overzicht van het hulpzoekgedrag van slachtoffers', *Tijdschrift voor Criminologie* (64) 2022, p. 208-219.

Van der Ploeg e.a. 2024

J. van der Ploeg, B. Tierolf, M. Lünemann & R. de Wildt, *Ontwikkelingen in meldingen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld*, Utrecht: Verweij Jonker Instituut 2024.

Wilson e.a. 2023

C. Wilson, K.A. Lonsway & S.J. Archambault, *Understanding the neurobiology of trauma and implications for interviewing victims*, End Violence Against Women International 2023.